

MASSOT, Josep (ed.) (1997): *Estudis de llengua i literatura en honor de Joan Veny*. Barcelona: Universitat de Barcelona; PAM. 2. vol. (Biblioteca Abat Oliba, 187 i 190).

Joan Veny i Clar (Campos, Mallorca, 1932) és sens cap mena de dubte el dialectòleg més important que ha tingut i té la llengua catalana. Amb motiu del seu 65è. aniversari, hom li ha ofert una miscel·lània d'estudis, en dos gruixuts volums de quasi 1.200 pàgines, les quals contenen contribucions realment importants. L'ànima de la publicació ha estat Dom Josep Massot O. S. B., director de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, qui ha escrit el pròleg i n'ha curat l'edició.

Com diu el P. Massot, en aquest sentit pròleg, ple d'admiració per la labor de Joan Veny, hom tingué en un començament la intenció que aquest homenatge aparegués a la revista *Randa* i per això

fou demanat que els articles fossin de temàtica balear. Després, i degut a dificultats econòmiques d'aqueixa revista, han estat les PAM, en llur col·lecció Abat Oliba, les que han acollit la miscel·lània. Amb tot, els temes d'orientació balear predominen, i així el segon volum hi es dedicat sencer, mentre que en el primer tampoc no hi manquen els articles d'aquesta mena.³⁹

Joan Veny no és solament un gran dialectòleg sinó que ha fet amb peu segur incursions en altres camps, tal el de l'edició de texts, la fonètica, l'etimologia i sobretot l'estudi dels peixos, com ho mostra ben bé la impressionant relació de les «Publicacions de Joan Veny» (vol. I, p. 11-25). A aquesta varietat d'interessos responen les contribucions dels col·legues que han volgut honorar els seus 65 anys.

Al PRIMER VOLUM els *temes literaris* són els de: A. M. Espadaler («El retrat del rei En Jaume a la Crònica de Desclot», p. 63-69), qui destaca que el cronista en la seva descripció del monarca degué seguir el model de guerrer i home de cort elaborat pels literats doscentistes. No es veu per quina raó filològica els peus *gint causans* hagin d'ésser còncaus, arcats, com vol l'autor. – M. J. Rubiera («Un relat àrab del viatge al més enllà (Buluqiya), possible font de la *Faula* de Torroella», p. 71-80) fa palès de manera suggestiva que el conte àrab del Viatge de Buluqiya i la *Faula* coincideixen en reunir literàriament una sèrie d'elements folklòrics medievals, i suposa que això és més que una casualitat. – August Bover i Font («Benet Espanyol i la “Devota contemplació” (Palma de Mallorca, 1541)») descriu i edita el poema “La devota contemplació”, que és un exercici de contemplació del cos de Jesucrist en la Creu, segons l'edició que es va publicar a Palma el 1541. Es tracta d'una ben primerenca mostra de la poesia espiritual de caire contrareformista, com ho és així mateix l'*Obra del menyspreu del món* (1540) del també mallorquí Francesc d'Olesa. – Maria del Carme Bosch («Presència i vivència dels clàssics en Miquel Costa i Llobera», p. 189-207) rastreja amb exquisida sensibilitat l'actitud de Costa davant el món clàssic i divideix la producció del poeta en dues etapes, abans i després del 1885. Destaquem que l'autora se serveix de les cartes que aquest enviava als seus amics i molt particularment a Antoni Rubió i Lluch. – Assumpta Camps («La traducció en el noucentisme: Miquel Ferrà», p. 219) s'ocupa de les traduccions que dugué a cap el poeta i llatínia Miquel Ferrà, difusors del Noucentisme a les Illes, i il·lustra com la producció literària pròpia i la traducció es troben íntimament interrelacionades. Ferrà és un dels traductors que tingué un camp d'activitat més vast en quant a les llengües anostrades. – Pere Rosselló Bover («Les idees estètiques de Rafael Ginard i Bauçà i el *Diari 1954-1957*», p. 221-246), en un recorregut d'un interès gran pel que significa la permanència de l'Escola Mallorquina o el seu rebuig per part de les generacions de després de la guerra civil, col·loca el P. R. Ginard en una situació de difícil equilibri, puix que aquest tracta d'acostar-se als nous corrents i al temps que vol reivindicar la lectura dels clàssics. – Rosa Maria Postigo («La *Xima de Bearn*, contrafigura literària de la comtessa de Castiglione?», p.247-263) es fa la pregunta del títol i rastreja amb cautela tots els elements de la novel·la de Llorenç Vil·lalonga que puguin conduir a la identificació del personatge de Xima amb la *divina contessa* Nicchia Oldoini, famosa pels seus amors amb Napoleó III i per unes altres actuacions a la cort napoleònica. – Antoni Artigues i Jaume Falconer («Notes per a una història del teatre als estudis de Magisteri de les Illes Balears», p. 265-273) tracen una panoràmica de les activitats teatrals des de la fi dels anys 60 a les Illes. – Gabriel Janer Manila («L'esperit de la Mediterrània a la literatura infantil i juvenil», p. 275-290) fa una poètica evocació de la literatura del jovent, tan inventiva i màgica, a la vora de la Mar Mediterrània.

Les contribucions de *tema literari* al VOLUM SEGON són: Josep E. Rubio («La gestació de la figura A de l'Art lul·liana al Libre de contemplació», p. 5-23) mostra amb molt d'enginy com la figura A, que representa Déu, juga un paper central en l'Art de Ramon Llull. – Aina Torrent-Lenzen («El sofriment com a penyora d'amor en la mística lul·liana», p. 25-49) posa de manifest com el sofriment en l'obra de Llull no és cap transposició de les seves primeres experiències literàries,

39. Hi ha així mateix una “torna” d'aquesta *Miscel·lània* i és el vol. 41 de *Randa* (1998), dedicat també a Veny, amb importants contribucions de Hauf, Corbera, Pep Vila, etc.

trobadoresques, a temes divins, ans és sublimació per tal d'assolir durant la vida temporal la unió mística i un amor impertorbable. – Júlia Butinyà i Jiménez («Si “Lucia” fos “Lulio”», p. 51-68) tracta conscientment i arriscadament d'imaginar que en el *Convivio* de Dante el topònim *Lucia* podria ésser *Lulio*. – Josefina i Maria Dolors Mateu Ibars («Pere, infant de Portugal, senyor de Mallorca. Aplec d'algunes notícies literàries», p. 69-76) assenyalen com al segle XVIII encara un caputxí copià alguns versos ascètics d'aquell infant portuguès (mort el 1466), que havia volgut esdevenir rei dels catalans. – Salvador Reus i Belmar («Una lloa de Jaume Pujol (s. XVII)», p. 77-90) estudia detingudament i publica la *Lova per una comèdia de Sant Juan Batista*, mostra de poesia catalana del sis-cents a Mallorca, interessant perquè del Dr. Pujol sols s'havia imprès fins ara una obra en castellà. – Antoni Corcoll («Un manuscrit inèdit de Cristòfol Vilella (1786)», p. 109-132) descriu aquestes *Notas históricas* sobre aspectes d'història natural de l'illa de Mallorca i en fa veure la importància que tenen; hi estudia sobre tot l'ictionímic *armat*. – Xavier Vall («La Comèdia del *Misser fet miser*, entre el teatre popular i el neoclàssic», p. 133-155) analitza la peça de Guillem Roca i Seguí, única obra dramàtica coneguda d'aquest autor (Palma, 1742-1813) des de la perspectiva del teatre culte; puix que l'aspecte popular, d'entremès, ja havia estat considerat per altres crítics. – Maite Salord Ripoll («Entremesos i dialectalització a la Menorca de finals del segle XIX», p. 195-201) parla de dos entremesos dels anys 1896 i 1899 com a reflex de la parla local. – Gabriel de la S. T. Sampol («Un sermó mallorquí de principi del segle XIX», p. 203-222) presenta massa breument i edita un sermó sobre impuresa. – Joan-Antoni Mesquida i Cantallops («El teatre a Mallorca al tombant del segle: la temporada 1899/1900», p. 223-264) descriu minuciosament l'activitat teatral d'aquests anys, en els quals el predomini del castellà a l'escena és aclaparador, i hi forneix en apèndix la relació de les obres representades a Palma. – Isidor Marí («Una plagueta de cançons eivissenca de 1915. Transcripció i comentari», p. 275-308) explica primer el que són *plaguetes*, és a dir llibretes en les que s'han copiat cançons pageses, quan principalment aquestes no s'escriuen, sinó que era la memòria la que retenia les composicions. Marí edita una plagueta del 1915 procedent del fons documental de Mn. Isidor Macabich i l'estudia per tots els seus caires; en fa una transcripció literal del text i després dóna el text crític. – Josep A. Grimalt («Les Rondalles reconstruïdes de Mossèn Alcover», p. 327-339), en un bell estudi d'abast teòric, té present les llibretes de notes del canonge manacorí corresponents a les rondalles “Es corpet d'es pou d'En Gatell” i “Es Mèlloro Rosso” i en fa la comparació amb el text definitiu de l'Aplec per veure la capacitat reconstructora d'Alcover. – Carles Bastons i Moisès Stankowich («La correspondència de mallorquins a Unamuno. Cartes de Joan Torrendell (1869-1937)», p. 355-376) publiquen i anoten setze cartes de Torrendell, personatge poc conegut del modernisme català, al rector de Salamanca. – Antoni Prats («La figura de l'àngel en la poesia de Bartomeu Rosselló-Pòrcel», p. 377-393) escruta en cinc poemes de Rosselló-Pòrcel la presència substantiva de l'àngel, tot insinuant que *La divina commedia* i *Sobre los ángeles* de Rafael Alberti hi han pogut influir, junt amb les *Estances* de Carles Riba, tot afegint, però, que el poeta transmet a les formes i motius heretats un nou contingut en coincidència amb el surrealisme. – El sol·lícit curador d'aquesta miscel·lània, Josep Massot i Muntaner («Llorenç Villalonga i la guerra civil», p. 395-429), és una autoritat tant en l'obra de l'autor de *Bearn* com en la guerra del 36 a Mallorca; ací fa un recorregut de l'evolució del novel·lista i desmunta algunes de les versions que aquest va anar donant de la seva posició durant el conflicte. – J. M. Ribera Llopis («Llorenç Villalonga: novel·les com a illes, el temps per mar», p. 431-443) pren com a fil conductor l'illa no sols amb el sentit normal del mot ans també en el de lloc misteriós que pot contenir el més sagrat; a partir d'aquest concepte examina tres obres de Villalonga: *Mort de dama*, *Bearn* i *Les Fures*. – Carme Oriol («Els rondallaris mallorquins, menorquins i eivissencs de l'Enzyklopädie des Märchens», p. 462-479) dóna compte de les relacions dels investigadors catalans amb els directors de l'Enzyklopädie des Märchens, els folkloristes Kurt Ranke i Walter Anderson; en apèndix ofereix una llista de les publicacions de rondallaris balears que es conserven a la Biblioteca de l'Acadèmia de Ciències de Göttingen. – Lluís Alpera («Notes al poema “Homenatge a Costa i Llobera (Fragment)” de Josep M.

Llompert», p. 481-491) examina l'homenatge del títol en el llibre *Utilitat i cortesia* (1979) i hi destaca els grans temes de la poesia de Llompert. – Rosa Cabré Monné («*Les primaveres i les tardors* i una certa idea de transcendència», p. 493-506) considera que una certa idea de transcendència, una recerca del sentit de l'existència, amara tota la producció novel·lística de Baltasar Porcel. – Pilar Arnau i Segarra («La recepció crítica de l'obra de Carme Riera a Alemanya», p.507-531) blasma amb raó la unilateralitat de la crítica alemanya davant l'obra de la novel·lista i professora, quan tanmateix s'han traduït quasi tots els seus llibres.

Els treballs de *tema lingüístic* d'aquesta miscel·lània són els següents al VOLUM PRIMER: Germà Colón Domènech («La forma *malenconi* de Lluïl i els fets occitans», p. 27-37) comprova que *malenconi* apareix en la literatura provençal i en Ramon Llull tant amb els valor de substantiu com d'adjectiu i en dóna una explicació.⁴⁰ – Vicenç M. Rosselló Verger (Els italianismes de les cartes portolanes mallorquines», p. 39-62) ha estudiat, en un preciós article que toca moltes més qüestions del que promet el títol, en els dos mappae mundi catalans, l'Atlas de Cresques i la Carta circular Estense de Mòdena, així com en altres documents marítims la toponímia dels portulans i posa una mica de racionalitat en el problema de les relacions de la cartografia itàlica i la mallorquina. Hi ha sovint reflexions de les que els lingüistes podrien treure útils ensenyaments. – Vicent de Melchor, («L'ús del català a la Menorca del segle XVIII i començaments del XIX: assaig de síntesi», p. 91-107) passa en revista tots els aspectes lingüístics de Menorca, la qual, com se sap, després de la Guerra de Successió, fou dominada pels anglesos, seguits pels francesos, abans de tornar definitivament el 1802 al si de la monarquia borbònica. L'autor desmitifica la idea que els anglesos van mantenir-hi l'oficialitat del català i considera també altres factors en joc a l'illa: ensenyament, ús literari i ús de l'Església, l'alfabetització, actitud dels intel·lectuals etc. – Jordi Ginebra, Maria Paredes i Antoni-Joan Pons («Dos documents sobre els *Principis de la lectura menorquina* (1804) de Joaquim Pons i Cardona», p. 109-118) donen a conèixer dos escrits relacionats amb els *Principis*, obra que recentment Amadeu Soberanas ha identificat com de Joaquim Pons i Cardona i no pas del seu cosí Antoni Febrer i Cardona, com s'havia cregut. El primer document és una lletra enviada al Baró de Serrahí anunciant-li la tramesa del llibre a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona; l'altre document és un breu informe força crític sobre els *Principis* escrit per Ignasi Torres Amat, per encàrrec de l'Acadèmia. – Joan Bastardas i Maria-Reina Bastardas («El *Diccionari Mallorquí-Castellà* de Pere Antoni Figuera (1840) i la fraseologia mallorquina», p. 119-151) ens ofereixen una panoràmica sobre aquest diccionari, obra que ara, amb la publicació anastàtica del 1991, resulta de fàcil consulta. Després de presentar el vocabulari, els autors fan una innovadora recerca de la fraseologia catalana i mostren com Figuera n'és una font important per a l'estudi de la fraseologia, sobretot de la mallorquina, tan rica. – Ph. D. Rasico («Joaquim Miret i Sans: Diari d'un viatge a Mallorca l'any 1916», p. 153-164) publica les observacions del polifacètic historiador sobre l'illa, en les quals no es fa cap remarca de tipus lingüístic, ans bé de visites als "quilombos". – Joan Requesens i Piqué («L'epistolari de Jaume Collell a Antoni M. Alcover», p. 165-187) dóna a conèixer vuit cartes del canonge vigatà, on hauríem esperat notícies i comentaris sobre les Normes i altres "vicis dels "instituters" i només en la darrera del 1926 hi ha uns petits tocs sobre "eixos iconoclastes del idioma". – M. Teresa Cabré («La terminologia catalana: correcció i adequació», p. 291-309) escriu un article teòric sobre estandardització i sobre correcció, i enuncia els problemes per aplicar aquestes nocions al català. – Josep Moran i Ocerinjauregui («Origen del plural dels noms acabats en –s en singular», p. 311-327) fa una preciosa incursió en aquest camp de la gramàtica històrica, i tracta de l'evolució Ø, –es >-os (*mes, meses, mesos*). Pel que fa a la no resolta solució dels casos com *desigs/desitjos* addueix un poc feliç suggeriment de Sanchis Guarner en favor dels plurals dels adjectius (tipus *lletjos*), el qual, dit sia de passada, mereix refusar-se rodonament. – Maria Pilar Perea i Sabater («El

40. Haig d'afegir que l'ús adjectiu d'aquestes formes en –i també sovinteja en català antic i modern; cfr. p. ex., *estalvi* al *Tirant*, Corella, etc. i en expressions actuals com «sa i estalvi».

balear a la *Flexió verbal en els dialectes catalans*», p. 329-355) presenta un primer tast illenc del que havia d'ésser el 1999, la seva extraordinària, admirable i utilíssima obra *Compleció i ordenació de la flexió verbal en els dialectes catalans* d'A. M. Alcover i F. de B. Moll. – Abelard Saragossà («Una aproximació a la interpretació de la dualitat balear *No em recorda res* i *No em record de res*», p. 357-376) emmarca teòricament les dues construccions i cerca de trobar les causes de llur creació. – Caterina Vallriu Llinàs («Absurd i llenguatge quotidià: la conversa amb els infants»), p. 377-410) proporciona uns materials, avui a punt de desaparèixer, de preguntes d'infants i respostes absurdes o rimades d'adults amb l'únic objectiu de llevar-se aquells de damunt; això respon a una concepció ja superada de l'educació dels minyons. – Antoni I. Alomar i Canyelles («Algorfa, golfa, porxo; alcuba; sostre, treginades», p. 411-422) estudia modèlicament aquests termes del camp semàntic de la coberta dels edificis medievals i de l'aprofitament de l'espai; és notable la documentació que hi aporta. – Jordi Bruguera («Mallorquí vericle (castellà viril): una proposta», p. 423-425) desitja que al diccionari acadèmic de l'IEC sigui acollit el terme *vericle*, d'origen castellà però usual a Mallorca des del segle XVI, per designar el recipient litúrgic de la custòdia. – Joseph Gulsoy («L'origen del nom de lloc *Malgrat* i d'*Es Malgrat* (Mall.) i el problema de *Malgrad*/ *Benavente*», p. 427-449) suggereix una satisfactòria explicació de base llatina del topònim *Malgrat* excepcionalment diferent de la de Coromines; també satisfà el que afirma sobre el canvi de nom de la ciutat lleonesa de *Malgrad* per el de *Benavente*. – Cosme Aguiló «Un nom precatalà de filiació llatina ben documentat: *Es Camp Cucurutx* (Ariany, Mallorca)», p. 451-457) explica convincentment i amb dades segures, el topònim *Es Camp Cucurutx* des d'un *Campocrux* del 1356, procedent de CAMPO CRUCIS, i això a desgrat de l'estranyesa inicial que causa.

Al VOLUM SEGON corresponen a *tema lingüístic* les següents contribucions: Nicolau Pons («Contribució a l'estudi de l'estructura sil·làbica del català: diftongs i hiats en els *Poemes bíblics* de Joan Alcover», p. 309-326), dins el marc de la teoria fonològica, duu a terme una excel·lent recerca en els versos del gran poeta mallorquí sobre la posició de les “semiconsonants” *i* i *u* i verifica que la regla general és el manteniment de l'hiat; únicament hi ha una consonantització d'*i* i *u* prevocàliques en posició posttònica. – Emili Casanova («L'*Atlas lingüístico de la península Ibérica* va ser usat com a font del *Diccionari català-valencià-baleà*? Anàlisi del lèxic baleà», p. 445-462) respon a la pregunta del títol positivament, encara que aquesta font no és indicada en la introducció del primer volum reimprès del *DCVB*. Casanova forneix útils apunt sobre el vocabulari insular i sobretot ens deixa augurar que els materials de l'*ALPI* restats inèdits (només els catalans?) no es perdran del tot. – Antoni M. Badia i Margarit («Entorn dels mallorquinismes de *Mirèio* de Frederic Mistral, en versió de Maria Antònia Salvà», p. 341-353) comenta les dissensions que hi hagué entre la traductora mallorquina i els membres de l'IEC, els quals trobaven que alguns termes de la traducció eren massa propis de la pagesia mallorquina. Vist en fred, avui fa riure (o plorar) aquesta topada, la qual per sort s'arranjà. – Gabriel Bibiloni («La *e* àtona en el català de Mallorca», p. 533-539) constata l'existència de casos molt nombrosos de [e] tancada en el mallorquí modern, allà on hauríem d'esperar la vocal neutra, i els explica per influència castellana, malgrat que ja hi degué haver unes tendències latents en la llengua. És sorprenent que l'autor no esmenti el treball que el propi Joan Veny publicà sobre el tema al *Boletim de Filologia* de Lisboa (xx, 1962, p. 323-340). – Daniel Recasens («Factors històrics d'algunes característiques fonètiques i fonològiques del mallorquí», p. 541-558) prova d'aclarir certes característiques del vocalisme i del consonantisme del mallorquí, pensant sobretot en la particular situació del Regne de Mallorca durant l'edat mitjana. És una hipòtesi ben prometedor a la possible influència aquí dels parlars italians, occitans i del rossellonès. – Maria Grossmann («Més sobre la formació dels nomina agentis, instrumenti et loci en català», p.559-575) desplega un ventall d'exemples de formació de mots, estudiats en sincronia; és part d'un treball més vast de l'autora sobre aquesta qüestió. – Montserrat Villas i Chalamanch («A propòsit dels menorquinismes *tià* “cassola” i *vinjolita* “oreneta, de l'eivissenc *mel* “pòmul” i del ribagorçà *janella* “finestra”», p. 577-585) estudia els mots dialectals del títol pensant que «reflecteixen uns termes que no tenen paral·lel amb cap altre dialecte català». Potser que hauria convingut mirar més bibliografia

per matisar un xic aquesta afirmació.⁴¹ – Montserrat Barri Masats («“Carrota” i “carlota”: dos gallicismes del català», p. 587-599) analitza les causes de la introducció d'aquests estrangerismes. Puc afegir que fins els anys 50 jo no vaig conèixer l'existència de *carlota* a Castelló de la Plana, on sempre havia dit i sentit dir *safanòria*. Avui es fa la distinció que assenyala bé l'autora: les safanòries es donen als porcs i les *carlotes* són les que es destinen al consum humà.⁴² És clar que molts ens resistim a fer nostra aquesta distinció que no jutgem massa útil. – Miquel Duran i Ordinyana («Gerrets i xucles: els noms dels peixos de la família *centracanthidae*», p. 601-637) desembolica el caos terminològic que hi ha en la ictionímia dels centracàntids i estudia detingudament els noms del *gerret fabioler*, del *gerret ver*, de la *xucla blanca* i de la *xucla vera*, esclareix sinonímies i proposa explicacions etimològiques noves per *gerret* i *xucla*;⁴³ també té en compte el castellà *caramel*, que Coromines el voldria manllevat d'un inexistent mot portuguès.⁴⁴ – Pere Vallribera i Carles Riera («A propòsit de l'etimologia d'un terme del llenguatge científic: *pultaci* –àcia», p. 639-646) expliquen satisfactòriament que *pultaci* no té res a veure, com s'ha cregut, amb *polpa*, ans bé amb el llatí *PULTES* 'farinetes'; adueixen bona documentació antiga. – Xavier Favà i Agud, «Del *montònico* napolità al *montona* balear. Etimologia i variació d'un nom de vi català», p. 647-662) a partir d'un magnífic coneixement de la terminologia ampelònica, Favà demostra convincentment la procedència italiana del vi *montònc* de Catalunya i del *montona* de les Illes; en fa una exposició exemplar de les moltes variants catalanes i refusa les superficials propostes dels diccionaris etimològics catalans i italians que voldrien partir d'un derivat romànic del radical *MONT-* 'muntanya'. – Míkel de Epalza, «*Sa Ràpita* de Campos, a Mallorca, topònim araboislàmic i document històric», p. 663-679) tanca brillantment les contribucions d'aquesta miscel·lània fent una excursió sobre el topònim *Ràpita*, que trobem al poble del nostre homenatjat i a molts altres indrets de les terres de parla catalana, i es deté a considerar les característiques de *Sa Ràpita* de Mallorca i les possibilitats en el pla arqueològic i dels aqüífers que podria tenir l'existència del topònim de Campos.